Filoqrafiya

Mismar, çəkic, taxta və rəngli sapların yaratdığı möcüzələr

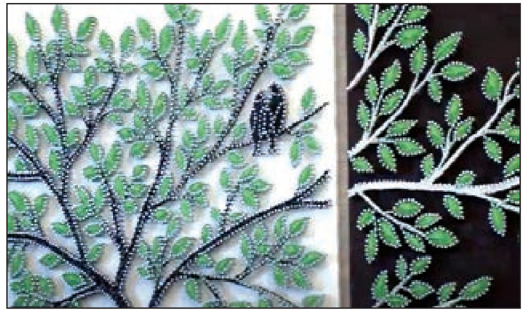

İncəsənətin çox nadir hesab edilən növlərindən biri filoqrafiyadır. Mərkəzi Asiyada yaransa da, materikin bir yanından digər tərəfinə qədər yayılıb. Lakin hazırlanması çətin olduğundan, insanların maraq dairəsindən kənarda qalıb. Xalçaçılıqda əriş-arğacdan, tikməçilikdə iynə-sapdan, rəssamlıqda fırça və boyadan istifadə olunduğu kimi, bu sənətdə də özünəməxsus istifadə materialları var: mismar, taxta, ip-sap. Bu materiallardan məharətli əllərlə gözoxşayan incəsənət əsəri yaratmaq mümkündür.

İngilis dilində "xətt yazısı" mənasını verən bu incəsənət növü ölkəmizdə geniş yayılmayıb. Bəlkə də çoxları belə bir sənətin mövcudluğundan xəbərsizdir.

XVII əsrdə İngiltərədə bu sənət növü əvvəllər çox sadə şəkildə işlənib: taxta üzərində hər hansı bir fiqurun görüntüsünü mismarla həkk etmək, sonra isə onların arasını sapla toxumaq. Son 50 ildə Türkiyədə geniş yayılan filoqrafiya ölkəmizdə də özünə geniş şəbəkə yaratmaqdadır.

Görəsən, bəs sənət əsərləri ilə tanış olduğumuz Aytən Əliyevada, çoxlarından fərqli olaraq, incəsənətin bu növünə maraq haradandır - sualına ustanın cavabı həm maraqlı, həm də əhatəli oldu: "Bu sənəti internetdən görüb öyrənmişəm. Əsasən də rus saytlarından. Doğrudur, mən bunları görəndə internet bu qədər geniş sahəni əhatə etmirdi: orada indiki kimi çoxlu şəkillər yox idi. Mismarla yaradılan sənət əsərlərinə baxan kimi diqqətimi çəkdi. Əslində, məni heyran etdi. Fanatına çevrildim, vuruldum. Belə baxanda, o qədər də cazibədar deyildi, sadəcə bir ağac şəkli idi..."

Çəkic-mismar və rəngarəng saplarla "dil tapan" sənətkar

Artıq filoqraf ustası kimi tanınan Aytən Əliyevanın sənət yolu beləcə, adilikdən başlayıb. Evdə əlinin altında nə olubsa onlardan istifadə edib: karton, mismar, rəngli saplar...

Getdikcə işi genişləndirən sənət fanatı sonralar onun peşəkarlarını tapıb, görüşüb. Öyrənməklə yanaşı, öz üslubunu da yaradıb.

Deyir ki, mismar və iplər vasitəsilə sənət nümunələri yaratmaq ilk baxışdan asan görünsə də, bu iş yaradıcılıq, qabiliyyət və səbir tələb edir. İş prosesində lazım olan ləvazimatlar müxtəlif ölçülü mismarlar, taxta lövhə, kəlbətin, ip və çəkicdən ibarətdir. İşin texnikası isə daha qəlizdir. Kiçik ölçülü lövhənin üzərindəki tabloya əvvəlcə mismarlar vurulur. Onların arası təxminən 5 mm olur. Diqqət tələb edən digər məqam sıx vurulmuş mismarların arası ilə iplərin keçirilməsi - hörülməsidir ki, bunu da necə gəldi etmək olmaz. Yəni iplər mismarlara xüsusi nizamla toxunmalıdır.

Artıq bu qeyri-adi incəsənət növündə özünü usta kimi təsdiqləyən Aytən Əliyeva işə başlamamışdan öncə xeyli düşünür: "Bəzən bu düşünmə iki gün davam edir. Düşünürəm ki, hansı tablonu işləyəcəyəm. Əvvəlcə həmin işin fonunu fikirləşirəm. Çünki əsas fonun rəngidir. Sonra şəklə uyğun rəngləri seçirəm. Əlbəttə, burada əsas ştrix rəssamlığa, tətbiqi sənətə əsaslanır. Rəssamlığa meylim orta məktəb illərindən var idi, lakin peşəkarlıqdan uzaq olmuşam. Orta məktəb illərində divar qəzetinin tərtibatını edirdim, görünür, rəssamlığa meylim olub. Stendlər düzəldirdim, rəsmlər çəkirdim, özümü elə bil, sınayırdım. Hər kəs doğulanda onda hansısa istedad olur. Lakin bu, hələ azdır usta olmaq üçün. Zəhmət o istedadı açmalı, cilalamalıdır".

"40 gün, 40 gecə"nin sənət sirri

Doğrusu, o, bu işi başlayanda istedadın burada vacib olub-olmamasının fərqinə varmayıb. Sadəcə həvəsi olub, yəni hobbi kimi baxıb. Ya bəlkə də boş vaxtının hədərliyini aradan götürmək istəyindən yaranıb bu həvəs... Deyir ki, ola bilsin "hər kim istəsə məşğuliyyəti ilə istedadını göstərə bilər": "Yavaş-yavaş, baxdım ki, istədiyim kimi alınmasa da, nəyəsə nail olmaq mümkündür. Beləliklə, başladım mismar, çəkic və rəngarəng saplarla "dil tapmağa". Sözsüz ki, bu sənətin də müəyyən mərhələləri, onların da özünə görə bir sakitləşdirici, belə deyək, terapevtik növü var. Mənə görə, bu işin çətinliyi rənglərin seçilməsindədir, onun müəllifinin kişi, ya da qadın olmasında yox.

Rəssam şəkil çəkəndə onun üzərində işlədikcə digər rəng qata bilər, çalar əlavə edər. Necə deyərlər, rənglərin üstündə oynaya bilər. Ancaq məndə elə bir imkan, belə deyək də tələb yoxdur. Mənim məşğul olduğum sənət bunu tələb edir: hər şeyi əvvəlcədən düşünməliyəm. Çox düşünürəm ki, işlədiyim mövzu onu canlandırsın. İşlərimin başa çatma müddətinə gəlincə, elə vaxtlarım olub ki, aylarla onun üzərində çalışmışam. Bir xalça işim var idi. Onu aylarla işləməli idim. Amma o qədər həvəs və canfəşanlıqla çalışdım ki, nağıllarda deyildiyi kimi, "40 gün, 40 gecə"yə bitirdim. Hansı ki, aylarla vaxt sərf edəcəyimi düşünürdüm..."

Hobbilikdən peşəkarlığadək

Bu "qeyri-adi xalçaçı" onun üzərində iki il fikirləşməli olub: rəngini, toxunuşunu, sapları haradan gətirəcəyini, yəni eskizi beynində cızanadək bu qədər vaxt sərf edib. Elə günlər olub ki, sadəcə, boş taxtanın üstünə baxıb düşünüb, fikirləşib, nəyisə axtarıb. Sənətkar etiraf edir ki, adam labirintə düşmüş hesab edir özünü o zaman: "Fikirləşirəm ki, əl işlərimdə özünəməxsusluq məhz mövzunu seçməyimdə daha çox hiss edilir. Çünki indiyədək müxtəlif mövzularda 350-dək əl işim olub. Rəngarəngliyi çox sevirəm. Bu, zövqdən asılıdır. Milli üslubda olan mövzuları həvəslə işləyirəm. Onlara can qoymağa çalışıram, ürəyimcə alınanda sevinirəm ki, bu sənətə yeni nəfəs gətirmişəm. Qürur hissi ilə deyərdim ki, ölkəmizdə bu işi peşəkarcasına görən mən olmuşam. Çünki bu sənət əsərlərimə görə 3 dəfə beynəlxalq festivala dəvət alıb, Vətənimizi orada layiqincə təmsil etmişəm. Doğrudur, bu işə hobbi ilə başlayıb, peşəkar kimi çağırılıramsa (dəvət aldığım festivallarda mənə belə müraciət edib bu işlərin ustaları), demək, nəyəsə nail olmuşam. Bu sənət çox incəlik tələb edir, baxmayaraq ki, əsasən çəkic-mismarla işləyirsən. O qədər çəkic mismara yox, barmaqlarıma dəyib zədələyib ki. Amma bu, məni çəkindirməyib, əksinə, daha da həvəs və inadkarlıqla işləməyə davam etmişəm. Əsasən də bir müddət çəkic-mismardan aralı qalıb sonra yenidən başlayanda barmaqlarım zədələnib. Nə qədər peşəkarlaşsan da, məşğul olmadıqca əl yadırğayır axı. Amma son illər çəkic-mismarla da dostlaşmışıq. Məni əsas yoran taxtaya vurulan, yerinə düşməyən mismarı çıxarmaqdır. Daha çox o zaman əziyyət çəkirəm. Məcazi mənada biz söhbət edirik birlikdə çəkic-mismarla".

Məhəmməd NƏRİMANOĞLU,
"Azərbaycan"

Azərbaycan.- 2020.- 20 avqust.- S.7.